

A győri Székesegyházi Könyvtár possessorai I. Náprági Demeter könyvtára

Gutenberg felfedezése a XV. század közepén nem csupán az írások egyszerűbb technikai előállítását, többszörözését jelentette, hanem mind nagyobb tömegek számára biztosította a művelődés lehetőségét. A kultúra demokratizálódását magával hozó reformáció, majd az ellenreformáció könyvpropagandája és a könyvnyomtatás egyre szélesebb körű elterjedése Magyarországon is éreztette hatását. Iskolai gyűjtemények alakultak ki; magánszemélyek könyveket vásároltak maguknak külföldön; a kinn tanuló humanisták, reformátorok, jezsuiták hordókban szállították haza a tanulmányaik színhelyén vásárolt, illetve ajándékba kapott könyveiket. A könyvtulajdonosok általában be is jegyezték nevüket könyveikbe.¹

XVI–XVII. századi könyvműveltségünkre a fennmaradt könyvjegyzékeken, katalógusokon kívül elsősorban azoknak a ma is fennálló könyvtáraknak az átvizsgálásából következtethetünk, amelyek a XVII. században keletkeztek, és amelyek több forrásból gyarapodtak. Ilyen szempontból talán az egyik „legszerencsésebb” gyűjtemény a győri Székesegyházi Könyvtár. Alapjait az 1611. évi nagyszombati katolikus főegyházmegyei zsinat utasítása vetette meg, amely elrendelte, hogy a püspökök és kanonokok könyveiket arra az egyházra hagyományozzák, amelyben székelnek, hogy ezáltal az egyházmegyékben könyvtárak jöhessenek létre. Ugyanez a rendelet arra kötelezte a plébánosokat, hogy könyveiket a plébániákon kialakítandó könyvtárakra hagyják.²

A többnyire győri püspökök és kanonokok gyűjteményeit tartalmazó Székesegyházi Könyvtár 1872-ben olvadt bele a győri Szemináriumi Könyvtár gyűjteményébe, annak legértékesebb részeként.³ Értékeire, legfontosabb possessoraira már több publikáció utalt. Jelentős kezdeményezések és eredmények fűződnek Jenei Ferenc nevéhez, akit azonban halála megakadályozott a possessorok teljes feltárásában. Cikkeit és kéziratok hagyatékának a győri Könyvtárra vonatkozó részét felhasználtuk munkánkban, amelynek fő célja a Cathedralis ecclesiae Jauriensis beírást is tartalmazó nyomtatványok szisztematikus átnézésével a XVI–XVII. századi possessorok felkutatása volt. Csak az egyértelműen kiolvasható nevek feldolgozásával foglalkoztunk, kétes esetekben — pl. egyes könyvek rossz állapota miatt — erről lemondtunk. Feladatunknak a hazai possessorok feltárását tekintettük. Tehát, ha egy műnek csak külföldi tulajdonosa volt, nem foglalkoztunk vele. Ellenben minden olyan esetben meg-

¹ BERLÁSZ Jenő: *Die Entstehung der ungarischen Bibliothekskultur im 16–17. Jahrhundert.* = MKSz 1974. 14–28.

² *Decreta et sanctiones synodi provincialis... celebratae Tirnaviae, anno... 1611. Posonii 1611. 27. lev.* — RMNy 1023.

³ BEDY Vince: *A győregyházmegyei papnevelés története.* Győr 1937. 255.

jegyezzük a külföldiek nevét, ha magyarországi possessorokkal vegyesen szerepelnek. Az ősnymtatványok valamikori birtokosait Aistleitner József példászerű feldolgozásából vettük át.⁴ A kötésekre csupán abban az esetben utalunk, ha a rajtuk olvasható felirat segítséget nyújtott a possessor kilétének megállapításához.

A könyvek átnézése során a következő possessor-csoportokat különíthettük el:

- I. Náprági Demeter könyvtára
- II. Az „erdélyi gyűjtemény”
- III. Győri könyvtulajdonosok
- IV. Egyéb, sem Erdélyhez, sem Gyórhöz nem kapcsolható hazai személyiségek könyvei

Ha egy könyvnek több, különböző csoportba tartozó possessorja volt, akkor a könyvet mindegyik csoportban külön tárgyaljuk.

I. Náprági Demeter könyvtára

A győri Székesegyházi Könyvtár alapját képező püspöki könyvtárak közül mennyiségében és anyagát tekintve is a legkiemelkedőbb Náprági Demeter gyűjteménye.⁵ A kora egyik legtehetségesebb főpapjának tartott Náprági 1556-ban született a Gömör megyei Naprágyban. Tanulmányait Bécsben végezte. Pályáján szépen haladt előre: 1588-ban egri, majd 1593-ban aradi prépost lett. Eger elvesztése után 1596-ban elnyerte a szerémi, majd az erdélyi püspökséget. Mint gyulafehérvári püspöknek nagy része volt a századvégi Erdély zivataros eseményeiben. Báthori Zsigmond lemondása után ő kormányozta kancellárként Erdélyt Bocskai Istvánnal együtt. Része volt Báthori Zsigmond visszahívásában is, majd behódolt Mihály vajdának. 1601-ben a kolozsvári országgyűlés határozata értelmében kegyvesztett lett, és menekülnie kellett Erdélyből. Prágában élt. 1602-ben pozsonyi prépost, 1607-ben veszprémi, majd győri püspök, egy évvel később kalocsai érsek lett. Legfőbb székhelye haláláig (1619) Győr volt.⁶

Több ízben vállalt diplomáciai megbízatásokat is. Politikai pártállása nem volt mindig teljesen egyértelmű. Az 1601-es kolozsvári országgyűlésnek egyik legfőbb vádja ellene túlzott Habsburg-hűsége volt.⁷ Később inkább a rendiség elveit, a nemzett érdekeit képviselte. Ezért nem használhatta fel az udvar Bocskai ellen, illetve az 1614. évi linzi gyűlésen éppen ő volt annak a magyar küldöttségnek a vezetője, amely meghiúsította Bethlen Gábor megtámadását.⁸ Ellentmondásosak vallási törekvései is. Barátai között ugyan sok protestáns főúr akadt,⁹ erdélyi pályafutása során mégis néha elvakult katolikusként tűnt. Báthori Zsigmond felhatalmazásával visszafoglalta az antitrinitáriusoktól

⁴ AISTLEITNER József: *A győri püspöki nagyobb papnevelő intézet könyvtárának 1500-ig terjedő ősnymtatványai.* = Győri Szemle 1931. 207—226, 321—328; 1932. 44—52, 115—127, 240—253.

⁵ JENEI Ferenc: *Az utolsó magyar humanista főpap: Náprági Demeter.* = ItK 1965. 137—151.

⁶ SZINNYEI József: *Magyar írók élete és munkái.* IX. Budapest 1903. 812—814.

⁷ „... ezelőtt is Báthory András fejedelmünknek itt létében minden ez országban való dolgot oda fel megírt római császárnak, ...” *Erdélyi Országgyűlési Emlékek IV.* Budapest 1878. 587.

⁸ ILIA Bálint: *Az 1611-iki linzi egyetemes gyűlés.* = A Bécsi Magyar Történeti Intézet Évkönyve 1934.

⁹ JENEI Ferenc: i. m.

a gyulafehérvári templomot,¹⁰ illetve „az recepta religion valókat, főképen az kolozsváriakat háborgatta.”¹¹ Az erdélyi viszonyokról és Erdély rendezéséről 1602-ben írott összefoglalásában is hasonló módszereket ajánlott az udvarnak a nem-katolikus vallásúak megfékezésére.¹² Ugyanakkor szilárd törökellenesség volt jellemző rá. Az 1595-ös évi krakkói lengyel országgyűlésre küldöttséget vezetett, és beszédet mondott a török elleni védekezés sürgető voltáról.¹³ Logikusan felépített beszédében arra figyelmeztette a lengyeleket, hogy saját érdekükben legyenek segítségére Magyarországnak. Győr elestével ugyanis várható, hogy a „cruenta bella” más országokba, így Poloniába is behatol. Szemléletes képekkel festette le a valaha virágzó, bőven termő, gazdag Hungariát, amely az állandó harcok során kimerült. A sodró erejű beszéd világos, érthető stílusa, jó latinsága szerzője retorikai tehetségét bizonyítja. E több nyelven is megjelent Oratió¹⁴ kívül ismeretes még 1602-ben írott előterjesztése Erdély állapotáról, amelyre már fentebb utaltunk, és az 1611-es nagyszombati zsinaton mondott ún. „Protestatio”-ja annak érdekében, hogy ennek a zsinatnak a törvényei és utasításai a győri egyházmegyében is érvényesüljenek.¹⁵

Erdélyi kudarcától és kiűzetésétől eltekintve, amelyet egyes történetírók a nem-katolikusok mesterkedésének tekintenek,¹⁶ Náprági általában népszerűségnek örvendett. Róla még az 1608-as pozsonyi országgyűlés alkalmából keletkezett pasquill sem mondott rosszat, pedig az kíméletlenül kigúnyolta a katolikus főpapokat:

„Tizta az en kezem az artatlan vértől,
Óltalmazom magam ez artatlan vértől,
En el sem tavozom kedves nemzetemtől,
Nemis féltöm fejem rut szamkivettestől.”¹⁷

Sopron polgármestere, Lackner Kristóf öneki ajánlotta *Maiestatis Ungariae Aquila* című művét.¹⁸ Nevének kezdőbetűit a következő mondattal fejezte ki: „Deus Est Mea Eminentissima Turris Regnoque Invigilo Ungariae Salutaliter. Nec Aurum Populive Rumor A Gloria Inhibeant.” Lackner elsősorban Náprági páratlan műveltségét és humanitását tisztelte. Emellett kiemelte ékesszólását is. Címerét az újsztoicizmus tanításai alapján magyarázta: az igaz nemesség és az igaz erény jegyeit mutatta be a koronából kinövő, csillagos kardot tartó nőalakban.

¹⁰ SZEREDAI, Antonius: *Series antiquorum et recentiorum episcoporum Transilvaniae. Albae Carolinae* 1790. 214.

¹¹ L. a 7. jegyzetet!

¹² *Erdélyi Országgyűlési Emlékek V.* Budapest 1879. 162—175.

¹³ NÁPRÁGI Demeter: *Hungariae periclitantis legatorum ... Demetrii Náprági, ... Nicolai Zokolij ... et Michaelis Kellemesi ... ad ... Sigismundum Tertium ... oratio ... Cracoviae habita die 2. mensis Martij a. D. 1595.* Krakkó 1595. — RMK III 857.

¹⁴ Latinul Krakkón kívül megjelent Kolozsvárott (RMNy 762) és Nürnbergben (RMK III 859). Cseh nyelven ismeretlen helyen (RMK III 869 és 870). Németül később jelent meg: *Auserlesene christliche und überaus schöne Ermahnungen, Rathschläge und Werbungen von dem Türcken-Krieg.* Nürnberg 1664. 74—80.

¹⁵ L. a 2. jegyzetben közölt művet.

¹⁶ KATHONA, Stephanus: *Historia metropolitanae Colocensis ecclesiae concinnata.* Pars II. Colocae 1800. 70—73.

¹⁷ *A tizenöt éves háború, Bocskay és Báthori Gábor korának költészete.* Kiad.: BISZTRAY Gyula, KLANICZAY Tibor, NAGY Lajos és STOLL Béla. RMKT XVII/1. Budapest 1959. 392.

¹⁸ Sopron 1613. RMK II 373.

1. A Székesfejérvári Andrástól Náprági Demeter tulajdonába került Homéros-kötet címlapja

Az újsztoikus tanok Náprághihoz is közel álltak. Rimay Jánossal való barátságga még a nyolcvanas években szövődött.¹⁹ Mindketten „ugyanazon egy orvosnak és Bajnoknak, Epictetusnak írásával is gyámolgatjuk életünket”,²⁰

Náprági Demeter könyvtárának gyarapítását egész életében céljának tekintette. 1602-ben Prágában említést tett Magyarországon levő könyvtáráról, amely erdélyi Regestákat és Urbariumokat is tartalmazott.²¹ Kiterjedt kapcsolatai révén könyvajándékok is gazdagították tékáját. Ezenkívül 1601-ben, Erdélyből való menekülése alkalmával nemcsak a Szent László-hermát hozta magával, hanem jelentős könyvanyagot is.

Győrben ma is fellelhető ötvenkötetes könyvtárát az alábbi táblázatban foglaltuk össze. A könyvek rövid címei szerzőik betűrendjében követik egymást. Külön oszlop tünteti fel azt az évszámot és Nápráginak akkori egyházi hivatalát, amikor a könyv hozzá került, amennyiben ezek az adatok be vannak jegyezve. Ebben és az Egyéb adatok-at feltüntető oszlopban a bejegyzéseket — a nevek kivételével — mai helyesírás szerint, a rövidítéseket kiegészítve és egységes formában közöljük. Ha valamelyik könyvtulajdonos monogramja vagy a beszerzés évszáma a kötésen található, ezeket az adatokat zárójelben adtuk meg.

Cím — jelzet	Náprági hivatalának megjelölése, a beszerzés évszáma	Egyéb adatok
1. AGRICOLA, G.: De re metallica libri XII. ... Ejusdem de animantibus subterraneis liber. Basileae 1561. — XX. c. 7.	episcopus Transylvanus	Andreae Zekesfeyerwarj ... principis proventuum praeceptor ... dedit Emericus Sulyok
2. ANTONIUS F.: Confessionale. Titulus de restitutionibus. [Venetiis] 1473. — Ö. V. 13a.	episcopus Transylvanus, 1598.	
3. APPIANUS A.: De civilibus Romanorum bellis historiarum libri V. Ejusdem libri VI. ... P. Vellei PATERCULI historiae Romanae duo volumina. Parisiis 1538. — XX.d.22.	—	Joannes Kutassy praepositus S. Thomae etc. Demetrio Napragj donavit.
4. ARISTOTELÉS: Ethicorum ad Nicomachum libri X. J. Argyropylo interprete. Lugduni 1553. — XIX.b.41.	—	Mattheus Feraboschi Sthno Machaino vendidit.
5. ATHANASIUS M.: Dialogi V de sancta Trinitate. BASILII libri IV. adversus ... Eunomium. ANASTASII et CYRILLI ... fidei explicatio ex interpretatione Th. Bezae. FOEBADI ... liber contra Arianos. [Genevae] 1570. — XXII.c.13.	episcopus Jauriensis	
6. AUGUSTINUS A.: De civitate Dei. Cum commentariis Th. Valois et N. Triveth ... additionibus J. Passavantii atque ... Fr. Maronis. Basileae 1515. (2) AUGUSTINUS: De summa Trinitate. Basileae 1515. — XXII.b.20.		

¹⁹ A magyar irodalom története II. Szerk.: KLANICZAY Tibor. Budapest 1964. 16.

²⁰ Rimay János 1603. július 24-én kelt levele Náprági Demeterhez. *Rimay János összes művei*. Összeállította: ECKHARDT Sándor. Budapest 1955. 233—236.

²¹ L. a 12. jegyzetben közölt művet, 175!

Cím — jelzet	Náprági hivatalának megjelölése, a beszerzés évszáma	Egyéb adatok
7. BARTHOLOMEUS A.: Liber de proprietatibus rerum. Argentinae 1505. — XXII.b.9.	episcopus Transylvanus, 1599.	Dr. Petrus Montagnana liber Petri plebani de Lippa ²²
8. BÉDA V.: Opera omnia. 1— 2. t. Basileae 1563. — XIX.d.9.	episcopus Transylvanus	Dionisij Pioppij episcopi Modrusiensis
9. BELLARMINO, R.: Disputationum de controversiis christianae fidei. 1— 4. tom. Ingolstadii 1601. — XXI.d.11.	archiepiscopus Colocensis	
10. BERECSZÁSZI P.: Apologia pro ecclesiis reformatis. Varadini 1585. — R.II.4.	episcopus Transylvanus	
11. BÈZE, Th.: De haereticis a civili magistratu puniendis libellus ... Genevae 1554. (2) BOQUINUS, P.: Examen libri, quem T. HESHUSIUS scripsit ... de praesentia in coena Domini. Basileae (1561) — XIX.b.24.	episcopus Transylvanus	Petro Melio ... Thomas Feleg'hazi mittit 1555. ²³ (P.M. — 1566)
12. BOSIUS, J.: Crux triumphans. Antverpiae 1617. — XX.a.16.	archiepiscopus Colocensis, 1618. (D.N.A.C. — 1618)	
13. CALVIN, J.: Institutio christianae religionis. Lausannae 1576. — XXII.c.9.	praepositus Agriensis, 1591.	Johannes Kazius (?) 1581. (KAZ — 1581)
14. CYPRIANUS C.: Opera ... repurgata per D. Erasmus. Basileae 1530. — XXI. d. 7.	episcopus Jauriensis, 1606.	Andreae Monozloj, 1580.
15. CYRILLUS A.: Commentaria in S. Joannem. Parisiis 1514. (2) CYRILLUS A.: Thesaurus. Parisiis 1514. (3) CYRILLUS A.: Commentaria in Leviticum. Parisiis 1514. — XXI.d.20.	episcopus Transylvanus, 1598.	
16. De laudibus trium ... patrum ... Joseph, ... David ... Tobiae. Parisiis 1548. (2) CAMPESTER, L.: Heptacolon. Parisiis 1523. (3) De veneratione sanctorum. Parisiis 1523. — XXXII. 4.2.	episcopus Transylvanus	
17. DIODOROS S.: Bibliothecae historiae libri XV. ... S. Castalione ... correctore, ... interiecta est DICTYS CRETENSIS et DARETIS PHRYGII de bello Troiano historia. Basileae 1559. — XX.b.10.	episcopus Transylvanus et cancellarius	(T.M.L. — 1585)
18. DURANTI, G.: Rationale divinorum officiorum. Vincentiae 1488. — Ö.V.9.	episcopus Transylvanus	

²² Az ebben a könyvben szereplő magyar nyelvű orvosi bejegyzéseket RÓMER Flóris ismertette. = *Győri Történelmi és Régészeti Füzetek*. Győr 1865. 1. 90.

²³ E bejegyzést közölte már JENEI Ferenc: *Félegyházi Tamás könyvajánlása Mélius Péterhez*. = *Győri Szemle* 1935. 199.

Cím — jelzet	Náprági hivatalának megjelölése, a beszerzés évszáma	Egyéb adatok
19. FICINO, M.: Tomus secundus ... operum. Basileae 1561. (2) Sententiae pulcherrimae ... ex M. FICINI operibus collectae. Basileae 1561. — XX.b.14.	archiepiscopus Colocensis, 1608.	Baldassarus Bornemissa... Paulo Julano... XV. Cal. Maii a. 1570. dono dedit.
20. GOROPHUS B.: Origenes Antverpinae. Antverpiae 1569. — XX.c.13.	archiepiscopus Colocensis	
21. GRATIANUS: Decretum. Cum apparatu J. Teutonici et additionibus Bartholomaei Brixienensis. Norimbergae 1493. — Ö.III.4.	archiepiscopus Colocensis	
22. HIERONYMUS: Octavus tomus commentarios in Psalterium habet. Basileae 1525. — XXII. d. 21.	archiepiscopus Colocensis	Ex libris Pauli
23. HOMEROS: Opera graeco-latina ... omnia. Basileae 1561. — XXI.b.6. ²⁴	episcopus Transylvanus	Andrei Zekesfeyerwary
24. HUNNIUS, A.: Articulus de justificatione hominis peccatoris ... explicatus. Frankfurt am Main 1590. — XIX. b. 49.	episcopus Wesprimiensis	
25. JOANNES Chrysostomus: Commentaria in ... IV Christi evangelia. Lovani 1543. — XX.b.4.	archiepiscopus Colocensis	Sum Andreae Monostoi
26. JOANNES Chrysostomus: Tertius tomus operum. Basileae 1547. — XXII.a.20.	archiepiscopus Colocensis	
27. JUSTINIANUS: Volumen legum parvum, quod vocant tres posteriores libri codicis. Lugduni 1569. (2) JUSTINIANUS: Institutionum ... libri IV. Lugduni 1569. — XXI.c.19.	episcopus Transylvanus, 1598.	(E.S. — 1574)
28. KNAPPIUS, J.: Lexicon Graecolatini. Antverpiae 1539. — XIX.b.26.		
29. Lexicon Graecolatinum. Basileae s.a. (2) CAMERARIUS, J.: Commentarii utriusque linguae. Basileae 1551. — XXI. c. 18.	episcopus Transylvanus, 1598.	Andreae Zekesfeyerwary scribae
30. LIVIUS T.: Decades tres cum dimidia. ... B. Rhenani et S. Gelenii adiunctae annotationes. Basileae 1535. — XXI.c.15.		
31. Machumetis ... vita ac doctrina omnis, quae ... Alcoranum dicitur, ... in Latinam translata ... Annotationes, confutationes, ... Sarracenorum ... historiae ... Item P. Melanchtonis ... praemonitio.	episcopus Jauriensis	Steph. Balasi, 6. Januarii 1597.

²⁴ Jenei Ferenc e Kolozsvárott kötött könyv kötetábláiból Dávid Ferenc és Heltai Gáspár ismeretlen munkáinak korrektúraíveit fejtette ki. = ItK 1953. 205—209.

Cím — jelzet	Náprági hivatalának megjelölése, a beszerzés évszáma	Egyéb adatok
Basileae 1543. (2) JOANNES Cantacusenus: Contra Machometicam fidem Christiana ... assertio. Basileae 1543. (3) JOANNES Cantacusenus: Contra Saracenorum haeresim ... apologiae IIII. Basileae 1543. — XX.a.8.		
32. Missale Strigoniense. Venetiis 1493. — Ö.V.18.	archiepiscopus Colocensis	
33. Missale Strigoniense. Venetiis 1498. — j.n.	archiepiscopus Colocensis	Post interitum ... Francisci Pereni ... donatum est ... Nicolao Olaho ... post ... Martino Pethe de Hethes ... per ... Joannem de Ivancz ... D. Napragi ... eodem ... defuncto ... ecclesiae Jauriensi ... donat.
34. NATALIS, H.: Annotationes et meditationes in evangelia. Antverpiae 1594. — XXI.d.5.	(D.N.P.A. — 1596)	
35. NIPHUS, A.: Subtilissima commentaria in libros Meteorologicorum et in librum de mistis sive quartum Meteorum. Venetiis 1560. — XXI.a.22.	(D.N. — 1584)	
36. Ordo et ritus ... ecclesiae Strigoniensis. Viennae Austriae 1560. — R.II.19.	archiepiscopus Colocensis	Nicolaus Olahus archiepiscopus Strigoniensis donavit ... capellae suae in Lanser (1562)
37. PETRUS Lombardus: Liber IV. sententiarum. [Basileae] 1516. — XXI.b.5.		Demetrio Napragj hunc librum Joannis Simon ... dono dedit.
38. PHILOSTRATUS: De vita Apollonii Tyanei. Bononiae 1501. (2) GELLIUS: Noctes Atticae. Venetiis 1493. — Ö.III.18ab.	episcopus Transylvanus, 1599.	
39. Pontificale noviter impressum. Venetiis 1510. — XIX.a.1.	episcopus Jauriensis	
40. REBUFIUS, P.: Praxis beneficiorum. Lugduni 1580. — XX.a.20.	archiepiscopus Colocensis	
41. RUPERTUS Abbas: Commentariorum in Apocalypsim Joannis libri XII. Parisiis 1545. — XIX.c.31.	praepositus Agriensis, 1589.	
42. SCHNEIDEWEIN, J.: In IV institutionum imperialium Justiniani libros commentarii. ... ex recognitione ... M. Wesenbecii. Argentorati 1573. — XX.a.19.	episcopus Transylvanus	Sum liber Joannis Vij archidiaconi Vnguariensis, canonici ecclesiae Agriensis. (E.S. — 1574)
43. SCHRECKENFUCHSIUS, E. O.: Commentaria in Sphaeram Joannis de Sacrobusto ... ejusdem ... canones, quibus usus tabularum ... ex libro directionum J. Regiomontani ... continetur. Basileae 1569. — XXII.b.5.		

Cím — jelzet	Náprági hivatalának megnevezése, a beszerzés évszáma	Egyéb adatok
44. SOKOŁOWSKI, G. S.: De verae et falsae ecclesiae discrimine ... libri III. Cracoviae 1583. — XLI.b.57.		Stephanus Rex Poloniae ... Nicolao de Bathor comiti dono mittit. ²⁵
45. SPANGENBERG, C.: In sacri Mosis Pentateuchum ... tabulae CCVI. Basileae 1563. — XXI.c.16.	episcopus Transylvanus	Anthonius Verantius archiepiscopus Strigoniensis ... donavit Nicolao Telegdi lectori Strigoniensi die 8. Augusti 1570 et ab eo Telegdino in usum Sthni Gywlai datus. Andreae Monozloi. ²⁶ Eo D. Napragi mortuo iam ecclesiae Jauriensis.
46. SURIUS L.: Vitae sanctorum. 6. tom. Coloniae 1575. — XXI. b. 20.	Agriensis custos, 1609. (D.N.A.C. — 1609)	
47. TACITUS P. C.: Annalium libri IV priores et in hos observationes C. Paschalii. Parisiis 1581. — XXI.a.15.	episcopus Transylvanus, 1598.	Demetrio Napragj Visconti apostolicus nuncius in Transylvania.
48. THEODOSIUS, J. B.: Medicinales epistolae LXVIII. Basileae 1553. — XIX. b. 34.	episcopus Transylvanus	
49. THOMAS de Aquino: Commentaria in libros Aristotelis Peri hermenias et Posteriorum Analyticorum cum antiqua textus translatione atque etiam nova J. Argyropoli ... Th. Cajetani supplementum commentariorum. Venetiis 1570. — XX.b.15.	archiepiscopus Colocensis, 1609. (D.N.A.C. — 1609)	
50. WERBÓCZI I.: Tripartitum opus iuris ... Hungariae. Viennae Austriae 1517. — R.V.34.	ecclesiarum Agriensis et Orodiensis praepositus	Padoslaus (?)

A fenti könyvek mindegyikében — a 34. számú kivételével — szerepel Náprági neve és legtöbbször az évszám megjelölésével vagy anélkül egyházi méltósága is. Kivétel a 34. számú könyv, amelynek a kötése mutatja Náprági possessor voltát. Azoknak a könyveknek a beszerzési időpontjára vonatkozóan, amelyekben csak a neve olvasható, néhány esetben az ajándékozó, illetve az előző tulajdonos ad eligazítást. Így nyomon követhető az a folyamat, ahogyan könyvtára gyarapodott:

Jegyzékünkön a 35. számon feltüntetett Niphus-mű Náprági legkorábbi könyve, mivel kötésén a D.N. monogram és az 1584. évszám látható.

A 3. szám alatt szereplő Appianus-mű is egyik korai könyve lehetett, mivel Kutassy János, akitől a könyvet kapta, 1581 és 1586 között viselte a szenttamási préposti címet. Hasonlóképpen korán juthatott a 4. számú Aristotelés-mű birtokába. Előző tulajdonosa, Makai István ugyanis az 1560-as években

²⁵ KISFALUDY A. Béla: *A győri püspöki nagyobb szeminárium könyvtáráról.* = MKsz 1884. 30.

²⁶ JENEI Ferenc: *Monozloi András könyvei a győri székesegyház régi könyvtárában.* = Győri Szemle 1935. 200—201.

volt pap Nagyszombatban, ahol Náprági ifjú éveiben iskolaigazgatóként működött.²⁷

Náprági *egri prépostként* 1589-ben, 1591-ben és 1596-ban egy-egy könyvet szerzett (41, 13, 34), az utóbbinak a kötésén szereplő monogram: D.N.P.A. feloldása: Demetrius Napragi Praepositus Agriensis.

Aradi préposttá is kinevezték, egy könyve való ebből a korszakból (50).

Mint *Erdély püspöke* (1596–1606), 18 könyvbe jegyezte be nevét (1, 2, 7, 8, 10, 11, 15, 16, 17, 18, 23, 27, 29, 38, 42, 45, 47, 48). Mivel 1601-es Erdélyből való kiűzetése után is viselte 1606-ig az „episcopus Transylvanus” címet,²⁸ így csak azokról a könyvekről állíthatjuk, hogy Erdélyben kerültek a birtokába, amelyeknek 1601. előtti évszáma vagy erdélyi possessora van. Ezek a 2, 7, 15, 27, 29, 38, 47. számú művek évszámuk alapján, valamint az 1. és 23. számúak előzetes possessoruk alapján.

Kancellárságára utal a 17. számú könyv bejegyzése. Továbbá Erdélyben ajándékozhatta meg Náprágit Simon János is Petrus Lombardus művével (37.), ha Simon azonos azzal a Báthori István környezetében élő decurióval, akiről a fejedelmi számadáskönyv említést tesz.²⁹

Négy műben található *győri püspök* voltára utaló bejegyzés (5, 14, 31, 39).

Veszprémi püspökként egyetlen könyvet szerzett (24).

1609-ben pedig már *egri custosként* írta be nevét egy új könyvébe (46).

1609-től haláláig *kalocsai érsekként* 13 mű került birtokába (9, 12, 19, 20, 21, 22, 25, 26, 32, 33, 36, 40, 49). Hármat közülük ő köttetett be. Ezeknek nincsen előző possessoruk, kötésükön pedig ott díszileg Náprági monogramja és a beszerzés évszáma (12, 46, 49).

Mindössze öt könyvet nem tudunk datálni. Egyben csak a neve szerepel (6), négybe viszont bejegyezte jelmondatát is (28, 30, 43, 44): „Auxilium meum a domino, qui fecit caelum et terram.”³⁰ Mind az öt könyvet valószínűleg fiatalabb korában szerezte, amikor még semmiféle egyházi tisztséget nem viselt. E feltevést megerősíti az a tény is, hogy jelmondata olvasható még abban a Niphus-kötetben (35) is, amelyet 1584-ben szerzett be, és kötésén csupán névmonogramja szerepel.

A legértékesebb hat ősnymtatvány közül három erdélyi püspöksége (2, 18, 38), három pedig kalocsai érseksége idején (21, 32, 33) került könyvtárába.

A könyvek megjelenési évét figyelve a legfrissebb az 1617-ben megjelent Bodius-mű, amelyet Ferdinánd koronázásakor szerzett be 1618-ban.³¹ Az ajándékozásokon kívül ez az egyetlen könyv, amelynél pontosan rekonstruálni lehet, hogyan jutott Náprágihoz. A könyvek előző tulajdonosai többnyire a XVI–XVII. század híres, ismert egyéniségei: főurak, a kortárs, illetve az előző generáció papjai, az erdélyi fejedelmi család tagjai, az ottani kancellária literátorai. Személyükkel és könyveikkel később fogunk foglalkozni, annál is inkább, mivel némelyiküknek a fent említetteken kívül még további könyvei is kerültek elő a Székesegyházi Gyűjteményben.

²⁷ SZINNYEI József: i. m. VIII. 419. és IX. 812.

²⁸ GAMS, Pius Bonifacius: *Series episcoporum ecclesiae catholicae*. Ratisbonae 1873–1886. 374.

²⁹ VERESS Endre: *Báthori István számadáskönyvei*. Budapest 1918. 28, 111.

³⁰ Zsoltárok könyve 120 : 2.

³¹ Demetrius Napragj archiepiscopus Colocensis hunc librum sibi eo importavit Posoni sub Ferdinandi regis Bohemiae electione anno Domini 1618.

Már Jenei Ferenc, Náprági Demeter könyvtárának kitűnő ismerője megállapította, hogy Náprágit könyvtára alapján művelt humanista főpapnak tarthatjuk.³² Könyvei között természetesen a legnagyobb számban teológiai művek találhatók. Megvoltak neki a legfontosabb egyházatyák (Antonius, Athanasius, Augustinus, Beda, Cyprianus, Cyrillus, Hieronymus, Joannes Chrysostomus, Petrus Lombardus, Aquinói Szent Tamás) írásai, valamint szerkönyvek, bibliamagyarázatok. Ezeken kívül nem csak a katolikus vagy jezsuita szerzők műveit gyűjtötte, hanem protestáns teológusokéit is (Beregszászi, Bèze, Calvin, Hunnius), sőt a mohamedanizmus vallási tanítását és történetét is saját könyvéből ismerhette (31). Humanista műveltségét és érdeklődését bizonyítja a birtokában levő görög filozófusok (Arisztotelész, Platón) művei és a hozzájuk írott kommentárok, valamint a legjelesebb görög és római történetírók és epikusok (Appianus, Diodoros Siculus, Gellius, Homeros, Livius, Tacitus) kiadásai. A szövegek megértését két latin-görög szótár is segítette (28, 29).

A jogtudományak szinte minden ágát képviselte egy-egy jelentős munka: a római jogot Justinianus, az egyházjogot Gratianus, a magyar jogot Werbőczy Tripartituma. Mindössze négy könyve foglalkozott a természettudománnyal: Agricola műve a bányásatról, Theodosiusé az orvostudományról, Sarcrobosco XII. századi híres angol matematikus csillagászati művének kommentárja, valamint Bartholomeus ugyancsak XII. századi természettudományos enciklopédiájának példányai jelzik, mennyire le volt maradva a közgondolkodás és az általános műveltség a kibontakozó kortárs világmegismeréshez képest.

Természetesen nem állíthatjuk, hogy Náprági állandóan olvasta könyveit, hiszen tőle származó bejegyzésekkel is ritkán és elszórtan találkozhatunk. Mindössze két könyve tartalmaz hosszabb megjegyzést: Az Alkorán elején a kereszténység tanítására vonatkozó, Balassa Istvántól, a könyv előző tulajdonosától származó sorokat egészítette ki,³³ illetve 1609-ben Aquinói Szt. Tamás kommentárjának címlapján megemlékezett Illésházy István haláláról.³⁴ A bejegyzésből látszik, hogy nem tudott megbékülni Illésházyval rehabilitálása ellenére sem. Bár annak a törvényszéknek, amely Illésházy ügyében tárgyalt, nem volt a tagja,³⁵ de a bécsi Kamara magyar tanácsosaként közvetlenül is foglalkoznia kellett ezzel az ügyvel.³⁶

Könyvei között mindössze egyetlen egy Magyarországon megjelent mű akad: Beregszászi Apológiája, de ennél az egynél sokkal több hazai nyomtatványt kellett ismernie. 1591. október 28-i, Károlyi Gáspárhoz írott levele³⁷

³² L. az 5. jegyzetet!

³³ Ego credo contra istum librum: quod Jesus Christus sit filius dei viventis. Et me per illius meritum ex gratia dei et misericordia dei, gratis absque ullis meis meritis iustificari et vitam aeternam consequi. Pro quo in me collato beneficio nunc et in aeternum ut deum glorificare possim, iuvet me et te spiritus sanctus. Amen. Steph. Balassi mpp. 5. Januarii 1579. Ego vero Agriensis credo non tantum id quod Balassa, sed et illud: Qui bona egerunt ibunt in vitam aeternam, qui vero mala in ignem aeternum. Et illud Pauli: Si fidem habueris ut montes transferat, charitatem autem non habueris, factus sum ut aes tinens et cimbalum sonans. 11. Maii 1579.

³⁴ Eodem tempore Stephanus Illeshazi sub rebellione infessus, Palatinus regni, homo divitiarum cupidissimus, inter caecos monoculus, egregius ad aliena . . . invadendi causa vindictae incensor. Opressor pauperum, insectator ecclesiarum, dolose non aperte astutus Viennae quinta die Maii pomeridiana hora quinta, circa occasum Solis occidit. Delatum eius cadaver 11 die mane, hora quinta sine ullo honore.

³⁵ KÁROLYI ÁRPÁD: *Illésházy István hiűtlensége*. Budapest 1883. 80.

³⁶ KÁROLYI ÁRPÁD: i. m. 142.

³⁷ *Sárospataki Füzetek* 1891. 45. 988—990.

CRVX
 TRIVMPHANS
 ET
 GLORIOSA
Cathedralis A Cael. Innocentius
 IACOBO BOSIO
 DESCRIPTA.

*Demetrius năpragi Archiepiscopus Colocentis hunc librum
 sibi composuit. Posonii sub Ferdinandi Regis
 Bohemiarum. Anno 1618*

2. Náprági Demeter 1618-ban szerzett Bosius-kötetének címlapja

szerint Gömör megyei rokonaitól megkapta a protestáns bibliafordítás³⁸ egy példányát is. Iványi Béla kéziratban maradt gyűjteményéből biztos adatunk van arra, hogy Náprági élénken figyelte a XVII. század elején megjelenő katolikus—protestáns vitairatokat. 1610. október 10-én Batthyány Ferencnek ezt írta: „Kegyelmednek egi új köniweckkét kwltem, oluastassa el kegyelmed. Cardinál vram adá nekem, wesse egibe kegyelmed az Apologiáual és itéllie mellik másik.”³⁹ 1610-ben a zsolnai evangélikus zsinat határozatait Forgách Ferenc érseki körlevélben támadta.⁴⁰ E nyomtatvány ellenében jelent meg ugyanebben az évben Kassán az *Apologia pro synodo Solnensi* Izák Abrahamides, Eliaš Láni, Samuel Melik szerkesztésében.⁴¹ Valószínűnek tartjuk, hogy az Apológiával vitatkozó *Peniculus papporum apologia* című nyomtatvány — a Joannes Jemicus álnéven író Pázmány Péter műve — lehetett az a „könyvecske”, amelyet Náprági Forgách Ferenc érsektől kapott és Batthyány Ferenc figyelmébe ajánlott.

Nem korlátozhatjuk tehát Náprági olvasmányélményeit kizárólag a könyvtárában található könyvekre. Miként nem került teljes könyvtára sem Győrbe, a Székesegyházi Könyvtárba. Budapesten az Egyetemi Könyvtárban őrzik a *Regula beati Augustini una cum expositione Hugonis de Sancto Victore* (Veneziis 1508. — Vet. 08/34) című kötetet, Náprági könyvtárának egy további darabját. E mű eredetileg a váradi Ágoston-rend kolostorának a tulajdonában volt. Tartalmazza ugyanis a belépő tagok fogadalomtételét névaláírásukkal együtt, 1524 és 1531 között.⁴² Náprági tulajdonába a bejegyzés szerint erdélyi püspöksége idején került. Hasonló jellegű könyvre azonban Győrben nem bukantunk. Náprági könyvtárának egy további kötetét Egerben a Főszékesegyházi Könyvtárban őrzik. A Strassburgban 1485-ben nyomtatott *Albertus Magnus: Mariale* című műbe Náprági ugyancsak episcopus Transylvanusként írta be 1597-ben nevét. Ezek szerint erdélyi pályafutása során gyarapodott a legnagyobb mértékben — a fentiek szerint összesen húsz könyvvvel — könyvtára.

Az ő révén Győrbe került „erdélyi gyűjtemény”-nyel és a bevezetőben említett III, IV. possessorcsoporttal következő közleményeinkben foglalkozunk.

³⁸ Vizsoly 1590, RMNy 652.

³⁹ IVÁNYI Béla: *Könyvek, könyvtárak, könyvnyomdák Magyarországon. II. rész 1601—XIX. század.* Az MTA Könyvtárának Kézirattárában: Ms 5301/5, 11.

⁴⁰ RMNy 1001.

⁴¹ RMNy 996.

⁴² MÁLYUSZ Elemér: *Az ágostonrend a középkori Magyarországon.* = Egyháztörténet 1943. 432—433; JAKÓ Zsigmond: *Várad helye középkori könyvtártörténetünkben.* Írás, könyv, értelmiség c. kötetben. Bukarest 1976. Kritérion 146.